

กิจกรรม 1.2.2 ภายใต้
โครงการฟื้นฟูด้านป่าไม้
ในพื้นที่ประสบภัยสึนามิ

[Contribution to
Forest Rehabilitation
in Thailand's Areas
Affected by the
Tsunami Disaster:
PD372/05 Rev.1(F)]

การสำรวจความต้องการฟื้นอบรม และโปรแกรมฟื้นอบรม

สำหรับผู้ปฏิบัติงาน

ในการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้บริเวณชายฝั่ง

การสำรวจความต้องการฝึกอบรมและโปรแกรมฝึกอบรม
สำหรับผู้ปฏิบัติงาน ในการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้บริเวณชายฝั่ง

คณะที่ปรึกษา

ศ.ดร.สนิท อักษรแก้ว

ดร.บุญวงศ์ ไทยสุดสำหรับ

ดร.จำเนียร วรรัตน์ชัยพันธ์

คณะผู้ศึกษา

เบญจมาศ โชติทอง

บุญธิดา เกตุสมบุญณ์

ธนรัตน์ ธนวัฒน์

ประดิษฐ์ บุญปลอด

อรุณ พิลาชื่น

พฤษภาคม 2553

การสำรวจความต้องการฝักอบรมและโปรแกรมฝักอบรม สำหรับผู้ปฏิบัติงาน ในการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้บริเวณชายฝั่ง

กิจกรรม 1.2.2 ภายใต้โครงการฟื้นฟูด้านป่าไม้ในพื้นที่ประสบภัยสึนามิ
[Contribution to Forest Rehabilitation
in Thailand's Areas Affected by the Tsunami Disaster: PD372/05 Rev.1(F)]

บทนำ #

หลักการและวิธีการดำเนินงาน #

ฝักอบรมไปเพื่ออะไร กลุ่มเป้าหมายเป็นใคร
กลุ่มเป้าหมายต้องการอะไร จะจัดการฝักอบรมอย่างไร

ผลสำรวจความต้องการฝักอบรม #

ความคิดเห็นต่อสถานการณ์และการจัดการป่าไม้
ความต้องการพัฒนาศักยภาพ วิเคราะห์ผลการสำรวจ

โปรแกรมฝักอบรม #

ฟื้นฟูป่าไม้ให้มั่นคง พื้นที่ชุมชนชายฝั่งให้ยั่งยืน
ประเมินและฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้บริเวณชายฝั่ง
จัดการป่าแบบมีอาชีพ
เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา จัดการป่าร่วมกับชุมชน
บอกเล่าภูมิปัญญา ถอดบทเรียน เขียนประสบการณ์

สรุปผล #

1. บทนำ

เหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ เมื่อปลายเดือนธันวาคม 2547 ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ความเสียหายยังได้เกิดขึ้นต่อระบบนิเวศในวงกว้าง ทั้งระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง

กรมป่าไม้ ได้ริเริ่มและดำเนินงานโครงการฟื้นฟูด้านป่าไม้ในพื้นที่ประสบภัยสึนามิ (Contribution to Forest Rehabilitation in Thailand's Areas Affected by the Tsunami Disaster) ขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การไม้เขตร้อนนานาชาติ (International Tropical Timber Organization: ITTO) ด้วยความร่วมมือในการดำเนินงานกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ทั้งนี้ เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้บริเวณชายฝั่งและคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติสึนามิ ในพื้นที่เป้าหมายซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณจังหวัดระนองและจังหวัดพังงา ของประเทศไทย

โครงการมีแผนงานทั้งด้านการฟื้นฟูป่าไม้ การเสริมสร้างความตระหนัก การพัฒนาศักยภาพของภาคี และการทำแผนจัดการทรัพยากรชายฝั่งแบบบูรณาการ โดยมุ่งหวังให้เกิด **ความมั่นคงของระบบนิเวศ ด้วยกระบวนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชนมีส่วนร่วม** สำหรับการสำรวจความต้องการฝึกอบรมของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง และจัดทำโปรแกรมการฝึกอบรมนี้

ถือเป็นกิจกรรมสำคัญหนึ่งที่โครงการกำหนดไว้ เนื่องจากเห็นว่าการฟื้นฟูป่าไม้บริเวณพื้นที่ชายฝั่ง เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน ต้องอาศัยองค์ความรู้และความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย

แม้ที่ผ่านมา ได้มีการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ในบริเวณที่ได้รับความเสียหายจากภัยพิบัติสึนามิไปแล้วอย่างเร่งด่วน แต่การฟื้นฟูส่วนใหญ่เป็นการซ่อมแซมเพื่อให้เกิดใหม่ (Reclamation) ทดแทนส่วนที่เสียหาย โดยให้ความสำคัญพื้นที่ในความรับผิดชอบของภาครัฐ โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณรอบนอกชายฝั่ง เลือกใช้พันธุ์ไม้ที่หาได้ง่าย และส่วนใหญ่ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้น การฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ในระยะต่อไป ควรคำนึงถึงการฟื้นฟูให้มีความสมบูรณ์ (Restoration) ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ ให้ระบบนิเวศสามารถทำหน้าที่ในการให้ผลผลิตและการบริการได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ รวมทั้งให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์และมีจัดการอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญต่อพื้นที่อื่นๆ ด้วย อาทิ พื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ซึ่งชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้น

2. หลักการและวิธีการดำเนินงาน

ในการสำรวจความต้องการฝึกอบรม (Training Need Assessment) และจัดทำโปรแกรมการฝึกอบรม (Training Program) นี้ เริ่มจากการพิจารณาประเด็นสำคัญ 4 ประการ เพื่อใช้ในการวางแผนดำเนินงาน ได้แก่

- 1) วัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม
- 2) กลุ่มเป้าหมายที่ควรให้การฝึกอบรม
- 3) การสำรวจความต้องการฝึกอบรมของกลุ่มเป้าหมาย
- 4) โปรแกรมฝึกอบรมที่เหมาะสม

ฝึกอบรมไปเพื่ออะไร

การฝึกอบรม (Training) เป็นกิจกรรมหนึ่งของการเสริมสร้างศักยภาพ (Capacity building) ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม สามารถดำเนินงานตามอำนาจหน้าที่หรือภารกิจที่รับผิดชอบได้ ดังนั้น การฝึกอบรมจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพบุคคล (Individual capacity) เป็นหลัก

แม้ว่าความสามารถในการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้บรรลุเป้าหมาย จะมีปัจจัยอื่นๆ เกี่ยวข้องอีก และต้องอาศัยศักยภาพหลายระดับสนับสนุนการดำเนินงานนั้นๆ อันประกอบด้วย ศักยภาพระดับหน่วยงาน (Organizational Capacity) ศักยภาพระดับโครงสร้างองค์กรและ/หรือเครือข่าย (Institutional and/or Network Capacity) และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงาน (Enabling

Environment) โดยศักยภาพบุคคล จะมีผลต่อ ศักยภาพระดับต่างๆ ในทางกลับกัน ศักยภาพระดับ หน่วยงานและระดับโครงสร้าง ก็มีผลต่อศักยภาพบุคคล เช่นเดียวกัน จึงควรระลึกไว้เสมอว่า การสร้างศักยภาพ บุคคล โดยปราศจากการคำนึงถึงระดับอื่นๆ ก็อาจไม่ สามารถทำให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงได้ และหากสำเร็จได้ ก็มักจะอยู่ในช่วงเวลาสั้นๆ เพราะขาดความพร้อมของ หน่วยงานและองค์กรที่จะขับเคลื่อนในระยะยาวต่อไป

อย่างไรก็ตาม ศักยภาพบุคคลก็เป็นสิ่งสำคัญและนับว่ามีความซับซ้อนน้อยที่สุด ที่จะสามารถ ดำเนินการได้เป็นลำดับแรก เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือต้องการให้การ ดำเนินการนั้นๆ มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพบุคคลจึงควรดำเนินการทั้งในระยะ เริ่มต้นของงานและระยะดำเนินงาน พร้อมมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

การเสริมสร้างศักยภาพบุคคลโดยทั่วไป จะใช้ KAS Model ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

K-knowledge: มีองค์ความรู้ที่จำเป็นและเกี่ยวข้อง

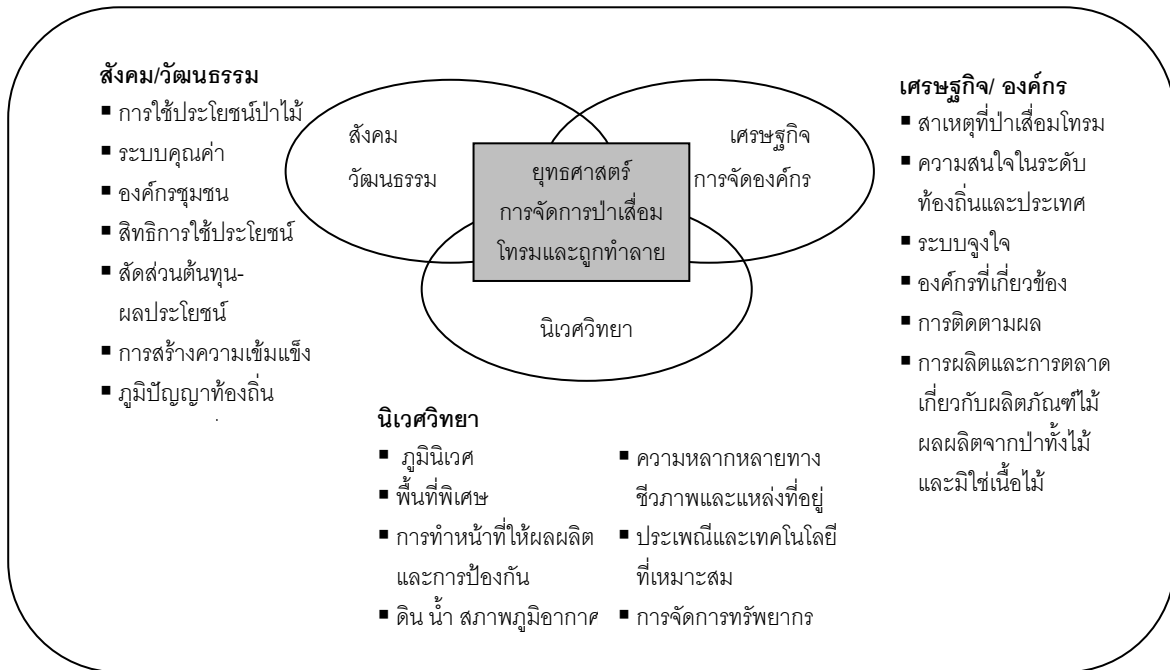
A-attitude: มีทัศนคติที่ดีต่องาน

S-skill: เกิดทักษะและความเชี่ยวชาญที่จะสามารถดำเนินงานได้

องค์ประกอบทั้งสามประการ ไม่สามารถกล่าวได้ว่าสิ่งใดสำคัญกว่ากัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับลักษณะ งานและขอบเขตความรับผิดชอบของบุคคลนั้นๆ ดังนั้นจึงต้องมีการวิเคราะห์ให้ชัดเจนก่อนว่า ต้องการ พัฒนาศักยภาพของใคร พัฒนาด้านใด เพื่ออะไร ตัวอย่างเช่น การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินการทุกๆ ปี ในเรื่องนี้ ผู้บริหารท้องถิ่น จำเป็นต้องมีความรู้ในภาพรวมและ มีทัศนคติที่ดีต่อการจัดทำแผนและกระบวนการมีส่วนร่วม แต่ไม่จำเป็นต้องมีทักษะในการจัดทำแผนก็ได้ เพราะสามารถกำหนดเป็นนโยบายและมอบหมายงานให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ดำเนินการ ส่วน บุคลากรผู้นั้นซึ่งรับนโยบายมาดำเนินการ จำเป็นต้องมีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่องานที่รับผิดชอบ และ หากมีทัศนคติที่ดีก็จะทุ่มเทต่อการทำงาน จะส่งผลให้ทำงานนั้นๆ ซึ่งมีโอกาสสำเร็จมากขึ้น อย่างไรก็ตาม หลายๆ คนก็เห็นตรงกันว่าองค์ประกอบด้านทัศนคติเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

“หากเห็นความสำคัญของงาน ก็จะไม่กลัวหาความรู้
เพิ่มเติม เพราะเดี๋ยวนี้สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้ง่าย
กว่าเมื่อก่อน และฝึกฝนให้เกิดความชำนาญได้เอง”

โครงการนี้ ต้องการพัฒนาเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่และภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่โครงการ ให้มีความศักยภาพในการฟื้นฟูป่าไม้ในบริเวณชายฝั่งได้ในระยะยาว เพื่อ **ความมั่นคงของระบบนิเวศ ด้วยกระบวนการจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยชุมชนมีส่วนร่วม** ดังนั้น จึงได้ทำการวิเคราะห์กรอบเนื้อหาขององค์ประกอบ KAS ในมิติต่างๆ ตามแนวทางการฟื้นฟูและจัดการป่าไม้เขตร้อนที่เสื่อมโทรมและถูกทำลาย ที่จัดทำขึ้นโดย ITTO (ITTO guidelines for the restoration, management and rehabilitation of degraded and secondary tropical forests)

แผนภาพแสดงยุทธศาสตร์การจัดการป่าที่เสื่อมโทรมและถูกทำลาย
ที่มา: ITTO, 2002

กรอบการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคคล

“ เพื่อฟื้นฟูป่าไม้บริเวณชายฝั่ง ให้เกิดความมั่นคงของระบบนิเวศ ด้วยกระบวนการจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม ”

K – สถานการณ์และภัยคุกคามต่อป่าไม้บริเวณชายฝั่ง
ความสัมพันธ์ต่อการอยู่ดีมีสุขของชุมชนชายฝั่ง

A – ความสำคัญของระบบนิเวศชายฝั่งและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนมีส่วนร่วม

S – วิธีการที่เหมาะสมในการฟื้นฟูป่าไม้บริเวณชายฝั่งที่ถูกทำลายและเสื่อมโทรม
การสื่อสารและจัดกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วม

กลุ่มเป้าหมายเป็นใคร

ในการเสริมสร้างศักยภาพบุคคล หากมีการมีการวิเคราะห์และระบุกลุ่มเป้าหมายได้ชัดเจน ก็จะมีโอกาสพัฒนาโปรแกรมที่เหมาะสมได้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามประเมินผลด้วย เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรมภายใต้โครงการนี้ ก็สามารถจำแนกได้ว่ามีหน่วยงานภาครัฐและมีภาคอื่นๆ ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ซึ่งเกี่ยวข้องในการฟื้นฟูป่าไม้ในบริเวณชายฝั่ง ส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานภายใต้ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ตั้งอยู่ในแต่ละจังหวัด นอกจากนี้ หน่วยงานและภาคอื่นๆ ซึ่งมีภารกิจที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

หน่วยงานและภาคี	ภารกิจที่เกี่ยวข้อง
สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สำนักปลัดกระทรวงทรัพยากรฯ	ประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน จัดทำแผนปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมจังหวัด ดูแลการอนุญาตทำไม้ ประสานการปราบปรามการบุกรุกทำลายป่าไม้และตรวจสอบข้อมูลการบุกรุกที่ดินของรัฐ
ศูนย์ประสานงานป่าไม้จังหวัด กรมป่าไม้	ส่งเสริมการปลูกไม้เศรษฐกิจ ส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน ป้องกันไฟป่าและการบุกรุกทำลายป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ
สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง	ป้องกันการบุกรุกป่าชายเลน ฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่รับผิดชอบ และส่งเสริมราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าชายเลน
กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช	คุ้มครองและฟื้นฟูป่าไม้ในเขตอนุรักษ์ ให้บริการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	ฟื้นฟูและป้องกันกันบุกรุกทำลายป่าไม้ในพื้นที่สาธารณะ จัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น
ชุมชน	มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการใช้ประโยชน์ที่ดิน การฟื้นฟู สงวน บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้
สถาบันการศึกษา	ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ เสริมสร้างจิตสำนึกแก่เยาวชน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการฟื้นฟูป่าไม้
องค์กรพัฒนาเอกชน	เสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการฟื้นฟูและจัดการป่าไม้
ผู้ประกอบการและภาคธุรกิจเอกชน	สนับสนุนและร่วมกิจกรรมการฟื้นฟูป่าไม้

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ให้ความสำคัญเป็นลำดับต่อสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ซึ่งทำหน้าที่ในการประสานงานและบริหารจัดการป่าไม้ในภาพรวมของจังหวัด และหน่วยปฏิบัติงานที่มีความใกล้ชิดกับพื้นที่และชุมชน ได้แก่ สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน ศูนย์ประสานงานป่าไม้จังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนชุมชนต่างๆ ในพื้นที่โครงการ ซึ่งถือเป็นรากฐานในการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วม

กลุ่มเป้าหมายในการสำรวจความต้องการฝึกอบรม

ประกอบด้วย

- 1) เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่
 - สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดพังงา
 - สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและจังหวัดระนอง
 - ศูนย์ประสานงานป่าไม้จังหวัดพังงา
 - ศูนย์ประสานงานป่าไม้จังหวัดระนอง
 - สถานีเพาะชำกล้าไม้จังหวัดพังงา
 - สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 9, 16, 17, 18, และ 19
- 2) เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่
 - องค์การบริหารส่วนตำบลกะเปอร์ อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง
 - องค์การบริหารส่วนตำบลบางหิน อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง
 - องค์การบริหารส่วนตำบลนาคา อำเภอสุดทรายใหญ่ จังหวัดระนอง
 - องค์การบริหารส่วนตำบลแม่นางขาว อำเภอดูชะบุรี จังหวัดพังงา
 - องค์การบริหารส่วนตำบลบางวัน อำเภอดูชะบุรี จังหวัดพังงา
 - องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะคอเขา อำเภอดูชะบุรี จังหวัดพังงา
 - องค์การบริหารส่วนตำบลคึกคัก อำเภอดูชะบุรี จังหวัดพังงา
- 3) ผู้นำชุมชนในพื้นที่โครงการ จำนวน 20 ชุมชน ได้แก่
 - จังหวัดระนอง: บ้านदान บ้านบางลำพู บ้านซีมี บ้านบางหิน บ้านบางกล้วยนอก บ้านแหลมนาว
 - จังหวัดพังงา: บ้านทุ่งรัก บ้านบางครั้ง บ้านทุ่งละออง บ้านบางติบ บ้านบางวัน บ้านเมืองใหม่ บ้านนอกนา บ้านปากเกาะ บ้านทุ่งตึก บ้านบางเนียง บ้านบางขะ บ้านปากวีป บ้านคึกคัก บ้านบางขมิ้น

สำรวจว่ากลุ่มเป้าหมายต้องการอะไร

การสำรวจความต้องการฝึกอบรม (Training Need Assessment: TNA) ดำเนินการหลังจากได้มีการระบุวัตถุประสงค์ กรอบการพัฒนาศักยภาพ และกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนแล้ว โดยถือเป็นขั้นตอนแรกในการทำความเข้าใจและเข้าใจผู้ที่ได้รับการฝึกอบรม ตลอดจนให้ได้ข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย อนึ่ง ในการสำรวจความต้องการนี้ ได้คำนึงถึงความต้องการพัฒนาศักยภาพของบุคคล โดยมีได้เจาะจงเฉพาะการฝึกอบรมเท่านั้น

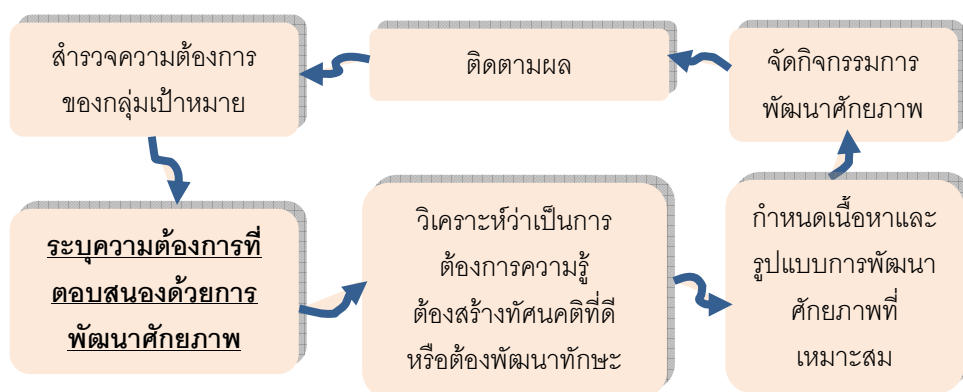
ผลสำรวจที่ต้องการ

- ความคิดเห็นต่อสถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่
- ทักษะคติในการฟื้นฟูและจัดการป่าไม้อย่างมีส่วนร่วม
- ความต้องการพัฒนาศักยภาพ (เนื้อหาและรูปแบบ) เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เครื่องมือและวิธีการสำรวจ

- การศึกษาข้อมูลพื้นฐานและรายงานการประชุมสัมมนาที่ผ่านมา
- การสนทนากลุ่มย่อยกับผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ภาคสนามของโครงการ
- การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย (โดยมีการกำหนดประเด็นคำถามหลัก)

เมื่อได้รับข้อมูลอันเป็นความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย พึงระลึกเสมอว่าความต้องการของกลุ่มเป้าหมายไม่สามารถตอบสนองได้ด้วยการพัฒนาศักยภาพเสมอไป จึงต้องมีการจัดกลุ่มและระบุความต้องการพร้อมกับจำแนกว่าเป็นองค์ประกอบใดของ KAS Model ทั้งนี้เพื่อนำไปกำหนดเนื้อหาและรูปแบบของโปรแกรมการพัฒนาศักยภาพ และดำเนินการในลำดับต่อไป นอกจากนี้ ควรมีการติดตามผลและสำรวจความต้องการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อทำการทบทวนและพัฒนาการพัฒนาศักยภาพให้ดียิ่งขึ้น

แผนภาพแสดงกระบวนการสำรวจความต้องการและการพัฒนาศักยภาพ

10 คำถามหลัก

1. สถานการณ์และความเชื่อมโยงของป่าไม้ในบริเวณชายฝั่งในปัจจุบัน สาเหตุและภัยคุกคาม
2. บทบาทของหน่วยงานและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูป่าไม้ กระบวนการและวิธีการทำงานที่ผ่านมา
3. ปัจจัยและโอกาสที่สนับสนุนให้การฟื้นฟูป่าระบบนิเวศป่าไม้มีประสิทธิภาพ
4. ข้อจำกัดและอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการฟื้นฟูป่าระบบนิเวศป่าไม้
5. ประสบการณ์และความคิดเห็นต่อการฟื้นฟูป่าและการป่าไม้มีส่วนร่วม
6. ความสัมพันธ์ของหน่วยงานกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการฟื้นฟูป่าระบบนิเวศป่าไม้ในบริเวณชายฝั่ง
7. องค์ความรู้ที่จำเป็นและต้องการ เพื่อให้การดำเนินงานฟื้นฟูป่าไม้มีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
8. ทักษะที่ควรฝึกฝนและต้องการเพิ่มเติม เพื่อให้การดำเนินงานการฟื้นฟูป่ามีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายตามภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
9. ความถี่และประสบการณ์การเข้าร่วมฝึกอบรมที่ผ่านมา
10. รูปแบบการจัดฝึกอบรมที่เหมาะสม

จะจัดการฝึกอบรมอย่างไร

การฝึกอบรม เป็นรูปแบบหนึ่งในการพัฒนาศักยภาพที่นิยมจัดกันบ่อย แม้ว่าจะสามารถจัดร่วมกับกิจกรรมรูปแบบอื่นๆ ก็ได้ แต่ต้องพิจารณาวัตถุประสงค์และเงื่อนไขเป็นรายกรณีไป แม้ที่ผ่านมาได้มีการจัดกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ในการพัฒนาศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียได้ ซึ่งศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนได้ทำการศึกษาและทบทวนไว้ โดยแบ่งความนิยมในการจัดกิจกรรมออกเป็น 4 ระดับได้ดังนี้ (RECOFTC, 2006)

- จัดบ่อย การฝึกอบรม
- ปานกลาง การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
การประชุมหารือ
การศึกษาดูงาน
การวิจัยอย่างมีส่วนร่วม

- น้อย
 - การวิเคราะห์ชุมชนอย่างเร่งด่วน
 - การสนับสนุนเพื่อศึกษาต่อ
 - การเรียนรู้จากการปฏิบัติ
 - การเผยแพร่กรณีตัวอย่าง
 - การพัฒนาเครือข่าย
 - การสนับสนุนกองทุนขนาดเล็ก
 - การติดตามประเมินอย่างมีส่วนร่วม
- นานๆ ครั้ง
 - การดำเนินกิจกรรมสาธิต
 - การติดตามให้คำปรึกษา

ลักษณะโปรแกรมการฝึกอบรมสามารถจัดขึ้นได้หลายลักษณะ ทั้งการให้ความรู้ในห้อง การฝึกปฏิบัติจริง การเรียนทางไกล โดยมีการกำหนดประเด็นทั้งเชิงลึกและการเรียนรู้แบบผสมผสานองค์ความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน ทั้งนี้ สามารถจัดได้การอบรมระยะสั้น (2-5 วัน) และการอบรมระยะยาว (3-6 เดือน) โดยบางโปรแกรมมีประกาศนียบัตรรับรองความรู้ความสามารถด้วย นอกจากนี้ ยังมีการโปรแกรมฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะในบางเรื่อง อาทิ หลักสูตรผู้นำ หลักสูตรวิทยากรกระบวนการ เป็นต้น

กิจกรรมการฝึกอบรมสามารถผสมผสานรูปแบบต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน เช่น การศึกษาดูงานกรณีตัวอย่าง ซึ่งเกี่ยวข้อง การอภิปรายและแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อฝึกการวิเคราะห์ข้อมูล การละลายพฤติกรรมและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เข้ารับการอบรม เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาเครือข่ายเพื่อให้ผู้เข้าร่วมการอบรมได้ติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลกันต่อไป ภายหลังจากสิ้นสุดการอบรม โดยอาศัยเทคโนโลยีออนไลน์ที่มีความก้าวหน้ามากขึ้น นับเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ

3. ผลสำรวจความต้องการฝึกอบรม

จากการสำรวจความต้องการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพของบุคคล รวมจำนวน 42 คน ซึ่งเป็นหัวหน้าหน่วยงานและเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ นายกองดีการบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และบุคลากรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้นำชุมชน ที่มีภารกิจเกี่ยวข้องในการฟื้นฟูป่าไม้บริเวณชายฝั่ง ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายของโครงการในเขตจังหวัดระนองและจังหวัดพังงา

ผลสำรวจความต้องการ สามารถประมวลผลและจำแนกออกเป็น 3 ประเด็น

- 1) ความคิดเห็นต่อสถานการณ์ป่าไม้ในพื้นที่และการจัดการป่าไม้โดยชุมชนมีส่วนร่วม
- 2) ความต้องการพัฒนาศักยภาพ
- 3) วิเคราะห์ผลการสำรวจ

ความคิดเห็นต่อสถานการณ์ป่าไม้และการจัดการป่าไม้

กลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่มเห็นพ้องกันว่า ชุมชนชายฝั่งได้มีการพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากป่าไม้มาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะเป็นแหล่งอาหาร นอกจากนี้ ยังมีการนำไม้ใช้สอยเพื่อซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ใช้ไม้ทำเครื่องมือประมง และเป็นแหล่งสมุนไพรในการรักษาโรค ปัจจุบัน ชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด แต่ความต้องการใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม บทเรียนจากภัยพิบัติสึนามิที่ผ่านมา ทำให้ชุมชนเห็นถึงความสำคัญของป่าชายเลนมากขึ้น

“ตอนที่เกิดสึนามิ ตั้งตัวกันไม่ทัน ไม่รู้ว่าต้องทำอะไรก่อน
ใครทำอะไรมาก็เอาไว้ อย่างปลุกป่าชายเลน หากพันธุ์ไม้อะไรได้
ก็ปลูกกันไป เพราะตอนนั้นทุกอย่างถูกเร่งไปหมด ต้องปลูก
ให้เสร็จ ต้องใช้งบบฯ ให้หมดตามแผนเร่งด่วน”

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์นั้นก็ได้กระตุ้นและขับเคลื่อนให้หลาย ๆ ชุมชนในพื้นที่บริเวณนี้ มีกิจกรรมในการฟื้นฟูและจัดการป่าไม้และระบบนิเวศชายฝั่งมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการปลูกป่าชายเลนและการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ นอกจากนี้ บางชุมชนยังมีการเพาะชำกล้าไม้ การทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติและศูนย์การเรียนรู้ การจัดทำแนวเขตเพื่อการอนุรักษ์ ป่าชุมชน และใช้ประโยชน์ การรณรงค์เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ไม้เฉพาะถิ่นและหายาก ตลอดจนมีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการเฝ้าระวัง และดำเนินการเพื่อจัดทำแนวเขตและกันพื้นที่ป่าที่ชุมชนใช้ประโยชน์ ให้ขึ้นทะเบียนเป็นป่าชุมชนที่ถูกต้องตามกฎหมายด้วย

ในประเด็นการจัดการป่าไม้บริเวณชายฝั่ง กลุ่มเป้าหมายมีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันมากนักสรุปได้ดังนี้

- **หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ** เห็นว่าการจัดการป่าไม้ที่ผ่านมา ขาดนโยบายที่มีความต่อเนื่อง ในขณะที่การจัดทำแผนยังขาดความสมบูรณ์ เพราะมักถูกเร่งรัดจากหน่วยงานส่วนกลางอยู่เสมอ และขาดงบประมาณในการติดตามประเมินผล ส่วนการปฏิบัติงานซึ่งมีหน่วยงานรับผิดชอบหลายหน่วยงาน แต่ทำงานไม่สอดคล้องกัน เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบขาดทักษะในการปฏิบัติงาน เพราะขาดโอกาสในการฝึกฝน

ยังมีความเห็นเพิ่มเติมว่าศักยภาพของเจ้าหน้าที่มีเพียงพอ แต่ไม่ได้ใช้ความสามารถได้อย่างเต็มที่ และควรให้ความสำคัญกับการป้องกันและระงับการบุกรุก มากกว่าการฟื้นฟู

- **เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ** ส่วนใหญ่เห็นว่ามีความรู้และงบประมาณไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบไม่ได้รับสนับสนุนทางวิชาการ ขาดความรู้และทักษะในการฟื้นฟูในพื้นที่ซึ่งได้รับความเสียหายจากภัยพิบัติ เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เห็นการฟื้นฟูป่าเป็นเพียงแค่การปลูกป่า นอกจากนี้ ยังประสบปัญหาในการทำงานร่วมกับชุมชน เนื่องจากมีปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ชุมชนมีทัศนคติที่ไม่ดีและไม่ไว้วางใจเจ้าหน้าที่ของรัฐ ชุมชนไม่เข้าใจและสนับสนุนในภารกิจของหน่วยงานต่างๆ ขาดสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ชุมชน เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ยังขาดความเชื่อมั่นว่าชุมชนสามารถจัดการดูแล รักษาป่าไม้ได้เอง จึงควรทำงานในเชิงพัฒนาและปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อชุมชน ควรสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานให้ชุมชนเข้าใจ เพราะเป็นเรื่องยากที่จะทำการดูแลรักษาป่าได้ ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชน

- **บุคลากรท้องถิ่น** ซึ่งส่วนใหญ่เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ขนาดกลางถึงขนาดเล็ก จึงเห็นว่าองค์กรยังขาดงบประมาณและขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ที่ดูแลรับผิดชอบงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่สามารถริเริ่มและพัฒนาโครงการที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้ได้ หากมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องก็จะได้รับความร่วมมือจากประชาชนด้วยดี แต่ยังไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ประกอบการเท่าที่ควร สำหรับปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งกลุ่มเป้าหมายเกือบทุกคนให้ข้อมูลตรงกัน ก็คือ ไม่ทราบข้อมูลว่าป่าไม้ที่อยู่ในท้องถิ่นของตนเป็นป่าประเภทใด หน่วยงานใดรับผิดชอบ และไม่มีแนวเขตที่ชัดเจน

ส่วนใหญ่เห็นว่าความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศป่าไม้ เกิดจากการการบุกรุกเพื่อเปลี่ยนแปลงพื้นที่ไปเพื่อทำกิจกรรมอื่นๆ เช่น บ่อกัก สวนยางพารา และปาล์มน้ำมัน โดยหลายคนคิดว่าการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ มีความหมายเฉพาะการทำกิจกรรมการปลูกป่า แต่บางส่วนมองว่าการฟื้นฟูเป็นการให้ความรู้ และการสร้างจิตสำนึกกับชุมชนให้เห็นถึงความสำคัญของป่าไม้ เกือบทุกคนไม่ทราบว่ามีการฟื้นฟูควรมีขั้นตอนอย่างไร

ปัจจุบัน อบต. ยังต้องตอบสนองความต้องการของชุมชนในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานและการประกอบอาชีพ โดยส่วนใหญ่เห็นว่าการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ ยังไม่ใช่เรื่องเร่งด่วน

“บาง อบต. เขาจนส่งเสริมและดูแลรักษาป่าไม้ ไปไว้ที่สำนักปลัด บางแห่งก็ให้ฝ่ายโยธาดูแล บางแห่งก็เป็นงานพัฒนาชุมชนไป เพราะเห็นว่าเกี่ยวกับชุมชน แล้วแต่นโยบายของผู้บริหารท้องถิ่น”

- **ผู้นำชุมชน** เห็นว่าแม้ชุมชนส่วนใหญ่มีโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนมากขึ้น แต่ยังมีข้อจำกัดในการทำงานหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเขียนโครงการ การบริหารจัดการโครงการ การระดมความคิดเห็นในชุมชน และการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ในขณะที่บางชุมชนซึ่งมีประสบการณ์ในการดำเนินโครงการมาแล้ว ก็พบปัญหาว่าการบริหารจัดการจำกัดอยู่เฉพาะผู้นำไม่กี่คน ขาดการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่

ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่า หน่วยงานรัฐในพื้นที่เริ่มปรับเปลี่ยนทัศนคติในการทำงานกับชุมชน โดยการดึงให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น

สำหรับประเด็นการจัดการป่าไม้โดยชุมชนมีส่วนร่วม หลายชุมชนได้ก็มีการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภายนอกมากขึ้น โดยอาศัยความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ ทำให้การประสานงานเป็นไปได้ดีและมีมากขึ้นกว่าเมื่อก่อน โดยเฉพาะหลังประสบภัยพิบัติสึนามิบาง

ชุมชนมีทัศนคติต่อหน่วยงานภาครัฐในทางบวกมากขึ้น เพราะได้พูดคุยกันมากขึ้น แต่บางชุมชนก็ยังเห็นว่าไม่สามารถพึ่งพาหน่วยงานรัฐได้ อย่างไรก็ตาม ชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ ยกเว้นบางหน่วยงานซึ่งมีเจ้าหน้าที่ที่มีทักษะในการสื่อสารและขยันเข้าชุมชนบ่อยๆ ก็จะสามารถสร้างความเข้าใจกับชุมชนได้ดี

ความต้องการพัฒนาศักยภาพ

ภาระหน้าที่ของกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นหัวหน้าหน่วยงานและเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นภารกิจของหน่วยงานและขอบเขตงานค่อนข้างชัดเจน การทำงานที่ผ่านมาส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นงานประจำมากกว่าการริเริ่มหรือสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ๆ อันได้แก่ การสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชนและเยาวชนให้รักและหวงแหนทรัพยากร ร่วมดูแลรักษาและเฝ้าระวังทรัพยากร ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมปลูกฟื้นฟูป่าที่เสื่อมโทรม

ความคิดเห็นและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม มีดังนี้

■ **ความคิดเห็นของหัวหน้าหน่วยงานภาครัฐ**

เนื้อหา

- การสื่อสารและประชาสัมพันธ์เพื่อให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง
- การทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน
- การสร้างศักยภาพชุมชน
- การสืบค้นข้อมูลและพัฒนาระบบฐานข้อมูล
- การใช้แผนที่เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานการฟื้นฟูป่าไม้
- การพัฒนาเครือข่ายทั้งภายในหน่วยงานและกับชุมชน
- การประสานงาน

รูปแบบ

- จัดการอบรมในพื้นที่
- นำเสนอกรณีตัวอย่างที่ชัดเจน

■ **ความต้องการของเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ**

เนื้อหา

- การสร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาป่าไม้แก่ประชาชนและเยาวชน
- การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน กระบวนการและเทคนิคการทำงานร่วมกับชุมชน
- การประสานงานและพัฒนาเครือข่าย
- การจัดทำฐานข้อมูล

- การจัดทำแผนจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- การคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมและการเตรียมพื้นที่เพื่อการปลูกฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้
- การฟื้นฟูป่าไม้เสื่อมโทรม และนาทุ่งร้าง

รูปแบบ

- การยกตัวอย่างที่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริง
- การศึกษาดูงานกรณีจัดการป่าชุมชนที่ดี
- การฝึกปฏิบัติเพื่อให้วิทยากรให้ข้อคิดเห็นและสะท้อนจุดอ่อนจุดแข็ง

“การมีส่วนร่วมพูดกันมาเยอะแล้ว อาจดูเฉยและน่าเบื่อสำหรับ
คนยุคนี้ แต่เอาเข้าจริงๆ แล้ว ก็เริ่มกันไม่เป็น เพราะอธิบาย
กันยาก การไปดูตัวอย่างดีๆ น่าจะนำมาปรับใช้ได้ง่าย”

■ **ความต้องการของบุคลากรท้องถิ่น**

เนื้อหา

- กฎหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ความสำคัญระบบนิเวศป่าไม้และความสัมพันธ์กับระบบนิเวศอื่นๆ และภาวะโลกร้อน
- การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและรูปแบบการใช้ประโยชน์ป่าไม้อย่างยั่งยืน
- กระบวนการทำแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- การสร้างจิตสำนึกและความตระหนักของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้
- กระบวนและเทคนิคการทำงานอย่างมีส่วนร่วม
- การขยายแนวร่วมในรูปเครือข่ายการอนุรักษ์
- การเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูล
- การจัดทำสื่อเผยแพร่ความรู้แก่ชุมชน

รูปแบบ

- การศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อนำมาปรับใช้ได้
- การระดมปัญหาก่อนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกลุ่มย่อย
- หลีกเลียงการบรรยาย

■ **ความต้องการของชุมชน**

เนื้อหา

- ประเภทที่ดินป่าไม้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ความซับซ้อนและความสำคัญของระบบนิเวศป่าไม้

- การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- การบันทึกประสบการณ์และรวบรวมข้อมูล
- การใช้ประโยชน์ป่าไม้อย่างยั่งยืน
- รูปแบบการจัดการป่าไม้ที่ดี
- การพัฒนาผู้นำชุมชนคนรุ่นใหม่

รูปแบบ

- บรรยายภาคเป็นกันเอง เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม
- ฝึกการพูดและนำเสนอ

วิเคราะห์ผลการสำรวจ

จากความคิดเห็นต่อสถานการณ์และการจัดการป่าไม้ ภารกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และความ ต้องการเพื่อพัฒนาให้การดำเนินงานตามภารกิจมีประสิทธิภาพมากขึ้นนั้น ได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อ ค้นหาข้อจำกัดในการปฏิบัติภาระหน้าที่และความต้องการร่วม รวมทั้งวิเคราะห์เป็นประเด็นที่สามารถ แก้ไขด้วยการจัดการฝึกอบรม แล้วจำแนกออกเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ทักษะ หรือทักษะ โดย สามารถจัดเรียงลำดับจากความสำคัญมากไปหาน้อย ได้ดังนี้

ความรู้	ทัศนคติ	ทักษะ
<ul style="list-style-type: none"> - ระบบนิเวศป่าไม้บริเวณชายฝั่ง - ความสัมพันธ์ของป่าไม้กับการ อยู่ดีมีสุขของชุมชนและภาวะ โลกร้อน - ประเภทของที่ดินป่าไม้ กฎหมายและหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง - การคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่เหมาะสม ในการปลูกฟื้นฟูป่าไม้ - การฟื้นฟูป่าไม้ที่เสื่อมโทรมและ นาทุ่งร้าง 	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดการป่าไม้อย่างมี ส่วนร่วม - การใช้ประโยชน์ป่าไม้ อย่างยั่งยืน - การพัฒนาเครือข่าย - การพัฒนาศักยภาพชุมชน และการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ 	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการและเทคนิคการ ทำงานร่วมกับชุมชน - การจัดทำแผนจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - การใช้แผนที่และระบบสารสนเทศ ในการจัดการป่าไม้ - การพัฒนาและบริหารโครงการ - การบันทึกข้อมูลและประสบการณ์ - การนำเสนอ สื่อสาร และเผยแพร่ ข้อมูล - การสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชน และเยาวชน - การพัฒนาระบบฐานข้อมูล - การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน

ส่วนความต้องการและข้อจำกัดในการปฏิบัติงานที่สำรวจพบ แต่ที่ไม่สามารถตอบสนองหรือแก้ไขด้วยการพัฒนาศักยภาพบุคคลนั้น ควรทำการวิเคราะห์รายละเอียดแต่ละประเด็นเพื่อหาแนวทางในการลดข้อจำกัดและหาแนวทางแก้ไขในโอกาสต่อไป โดยประเด็นสำคัญๆ ที่สำรวจพบ ได้แก่

- การขาดงบประมาณ และบุคคลากรที่มีความรู้และทักษะซึ่งสอดคล้องกับภาระหน้าที่ของหน่วยงาน
- การปรับเปลี่ยนบุคลากรทำให้การปฏิบัติในพื้นที่ขาดความต่อเนื่อง
- การจัดสรรงบประมาณไม่สอดคล้องกับภาระหน้าที่
- นโยบายและการดำเนินงานการฟื้นฟูระบบนิเวศไม่มีความต่อเนื่อง
- ภาระหน้าที่ที่ซ้ำซ้อนของหน่วยงานรัฐ
- ความไม่ชัดเจนของกฎระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมาย ที่เกี่ยวเนื่องกับสถานการณ์ของที่ดินป่าไม้ รวมทั้งแนวทางปฏิบัติไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน
- ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ในชุมชน
- ขาดระบบการติดตามประเมินผลที่เป็นระบบ

สำหรับรูปแบบการฝึกอบรม ซึ่งมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ควรมีลักษณะดังนี้

- **กระบวนการ:** เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการ ฝึกปฏิบัติ และศึกษาดูงาน
- **วิธีการ:** ควรมีการบรรยายไม่มากนัก บรรยายภาคเป็นกันเอง เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ฝึกการพูดและนำเสนอ มีการระดมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากกลุ่มย่อยๆ มีกรณีตัวอย่างที่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่
- **ระยะเวลา:** 2-3 วัน เพื่อไม่ให้กระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ และการประกอบอาชีพของชุมชน
- **สถานที่:** ในพื้นที่หรือบริเวณใกล้เคียง

อนึ่งการจัดการอบรมแต่ละครั้งนั้น จะต้องกำหนดวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนเป็นลำดับแรก แล้วพิจารณารูปแบบและเนื้อหาควบคู่กัน เพื่อนำไปสู่การกำหนดกิจกรรม เครื่องมือ วิทยากร ระยะเวลา และสถานที่ได้อย่างเหมาะสม โดยต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้จัดการฝึกอบรมในด้านบุคลากรและงบประมาณสำหรับการอบรม และควรประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรมการพัฒนาชุมชน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น

4. โปรแกรมฝึกอบรม

โปรแกรมฝึกอบรมนี้ ถูกพัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์ผลการสำรวจความต้องการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งประกอบด้วย เจ้าหน้าที่รัฐ บุคลากรท้องถิ่น และผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการฟื้นฟูและจัดการป่าไม้ในบริเวณชายฝั่ง โดยกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ มีความต้องการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพ เพื่อให้สามารถริเริ่มและปฏิบัติภาระหน้าที่ของตน โดยเฉพาะด้านความรู้และเทคนิคการฟื้นฟูป่าไม้ และการทำงานร่วมกับชุมชน ในขณะที่ชุมชนก็ต้องการความรู้เกี่ยวกับกฎระเบียบ และเพิ่มทักษะในการประสานและทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐเช่นกัน

ดังนั้น โปรแกรมฝึกอบรมได้จำแนกออกเป็น จำนวน 5 หลักสูตร ให้มีความหลากหลายและครอบคลุมประเด็นสำคัญๆ ตามที่ต้องการ เพื่อเป็นทางเลือกในการเข้าร่วมอบรมของกลุ่มเป้าหมาย โดยแต่ละหลักสูตรเป็นการอบรมระยะสั้น มีจุดเด่นในด้านความรู้ ทักษะ และทักษะต่างกัน แต่ก็มีเนื้อหาที่สมบูรณ์ในตัวเองและสนับสนุนหลักสูตรอื่นด้วย

หลักสูตรที่ 1	ฟื้นฟูป่าไม้ให้มั่นคง ฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งให้ยั่งยืน
หลักสูตรที่ 2	ประเมินและฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้บริเวณชายฝั่ง
หลักสูตร ที่ 3	จัดการป่าแบบมืออาชีพ
หลักสูตรที่ 4	เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา จัดการป่าร่วมกับชุมชน
หลักสูตรที่ 5	บอกเล่าภูมิปัญญา ถอดบทเรียน เขียนประสบการณ์

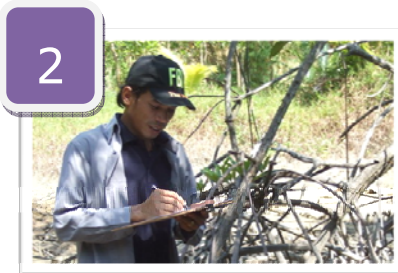
โปรแกรมการฝึกอบรมสำหรับปฏิบัติการงานในการฟื้นฟูป่าไม้บริเวณชายฝั่ง เพื่อความมั่นคงของระบบนิเวศ ด้วยกระบวนการจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม

1

ฟื้นฟูป่าให้มั่นคง ฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งให้ยั่งยืน

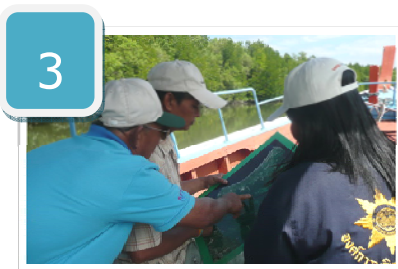
- ระบบนิเวศป่าไม้บริเวณชายฝั่ง
- ความสัมพันธ์กับการอยู่ดีมีสุขของชุมชนและภาวะโลกร้อน
- การจัดการป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมและพัฒนาเครือข่าย
- รูปแบบใช้ประโยชน์ป่าไม้อย่างยั่งยืน

2

ประเมินและฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้บริเวณชายฝั่ง

- ระบบนิเวศป่าไม้และตัวชี้วัดความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ
- การสำรวจและประเมินสถานภาพป่าไม้
- การฟื้นฟูป่าไม้ที่เสื่อมโทรม
- การคัดเลือกพันธุ์ไม้และเตรียมพื้นที่ในการฟื้นฟูป่าไม้

3

การจัดการป่าแบบมืออาชีพ

- ประเภทของที่ดินป่าไม้ กฎหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- การใช้แผนที่และระบบสารสนเทศในการจัดการป่าไม้
- การจัดทำแผนและบริหารโครงการด้านป่าไม้
- การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อการจัดการป่าไม้

4

เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา จัดการป่าร่วมกับชุมชน

- การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน
- กระบวนการและเทคนิคการทำงานร่วมกับชุมชน
- การพัฒนาศักยภาพชุมชนและการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่
- การติดตามประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม

5

เล่าภูมิปัญญา ถอดบทเรียน เขียนประสบการณ์

- การรวบรวมและบันทึกข้อมูลและประสบการณ์
- การนำเสนอและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ
- การจัดทำสื่อเผยแพร่ข้อมูล

หลักสูตรที่ 1 พันฟูป่าไม้ให้มั่นคง พันชุมชนชายฝั่งให้ยั่งยืน

ความสำคัญ

ป่าไม้บริเวณชายฝั่ง ทั้งป่าชายเลน ป่าชายหาด ป่าพุ่ม และป่าบก ล้วนเป็นแหล่งพึ่งพิงของชุมชนชายฝั่งและช่วยในการรักษาให้ระบบนิเวศอื่นๆ มีความสมดุล ความเสื่อมโทรมและการทำลายป่าบริเวณนี้เกิดจากทั้งภัยธรรมชาติซึ่งมีบ่อยครั้งขึ้นและจากกิจกรรมของมนุษย์ ที่อาจรู้เท่าไม่ถึงการณ์และขาดการควบคุมดูแลอย่างทั่วถึง ผลกระทบจากความเสื่อมโทรมไม่ได้เกิดขึ้นต่อชุมชนที่พึ่งพิงป่าเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศที่มีความอ่อนไหวในบริเวณนั้น จึงจำเป็นต้องฟื้นฟูป่าไม้ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูชุมชนให้เกื้อกูลกันต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสร้างความเข้าใจต่อความซับซ้อนและความสัมพันธ์ในระบบนิเวศป่าไม้ บทบาทในการให้บริการของระบบนิเวศ ตลอดจนผลกระทบที่เกิดจากความเสียหายของระบบนิเวศ
- 2) เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อบทบาทชุมชนในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนในรูปแบบต่างๆ

ผู้เข้าร่วมอบรม ผู้ที่ต้องการเข้าใจภาพรวมของการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน ความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงภายนอก ต้องการมีแนวทางในการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ ต้องการทางเลือกในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนฐานทรัพยากรป่าไม้

เนื้อหาหลัก

- ระบบนิเวศป่าไม้บริเวณชายฝั่ง
- ผลต่อการอยู่ดีมีสุขของชุมชนชายฝั่งและภาวะโลกร้อน
- การจัดการป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมและพัฒนาเครือข่าย
- รูปแบบใช้ประโยชน์ป่าไม้อย่างยั่งยืน
- การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนชายฝั่ง

กระบวนการ

- บรรยายข้อมูลและกรณีตัวอย่าง
- แบ่งกลุ่มอภิปรายหัวข้อที่สนใจ
- ศึกษาดูงานกรณีการจัดการที่ดี ซึ่งได้รับการเชิดชูเกียรติระดับประเทศ
- แลกเปลี่ยนทัศนคติกับบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ

ระยะเวลา 3 วัน

ประโยชน์ที่ผู้เข้าร่วมอบรมจะได้รับ

- 1) เข้าใจระบบนิเวศ และได้สัมผัสกรณีตัวอย่างการจัดการระบบนิเวศป่าไม้ชายฝั่ง ที่นำมาปรับใช้ได้
- 2) มีแนวทางริเริ่มและพัฒนาโครงการฟื้นฟูและการจัดการป่าไม้ รวมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน
- 3) ขยายเครือข่ายความร่วมมือในการทำงาน

หลักสูตรที่ 2 ประเมินและฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้บริเวณชายฝั่ง

ความสำคัญ

ป่าไม้บริเวณชายฝั่ง มีบทบาทในการให้ผลผลิตและบริการที่สำคัญๆ หลายด้าน ทั้งทางตรงและทางอ้อม หากเกิดเสียหายก็จะส่งผลกระทบต่อกันอย่างเป็นลูกโซ่ และใช้เวลายาวนานในการฟื้นฟูให้กลับคืนสภาพ นอกจากนี้ ระบบนิเวศชายฝั่งเป็นระบบที่มีความอ่อนไหวและมีพื้นที่จำกัด ดังนั้น การจัดการพื้นที่ชายฝั่งในรูปแบบใดๆ ก็ตาม จึงต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ ด้วยการผสานองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวชี้วัดความสมบูรณ์และยั่งยืนของป่าไม้ และเข้าใจแนวทางการฟื้นฟูป่าไม้ที่เสื่อมโทรมและถูกทำลาย

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้สามารถระบุคุณลักษณะของป่าไม้ชายฝั่ง ประเมินสถานภาพและความสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้บริเวณชายฝั่ง
- 2) เพื่อให้สามารถกำหนดแนวทางการฟื้นฟูป่าไม้ที่เสื่อมโทรมและถูกทำลายได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแต่ละพื้นที่

ผู้เข้าร่วมอบรม ผู้ที่ต้องการทราบว่าป่าไม้บริเวณชายฝั่งในชุมชนหรือในพื้นที่ซึ่งตนดูแลรับผิดชอบ มีความสมบูรณ์หรือมีความเสื่อมโทรม มีคุณลักษณะเด่นหรือคุณค่าในด้านใด และผู้ต้องการทักษะในการสำรวจและประเมินสถานภาพป่าไม้ เพื่อวางแผนในการปลูกและฟื้นฟูได้อย่างเหมาะสม

เนื้อหาหลัก

- ระบบนิเวศป่าไม้และตัวชี้วัดความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ
- การสำรวจและประเมินสถานภาพป่าไม้
- ภัยธรรมชาติและปัจจัยคุกคามต่อป่าไม้บริเวณชายฝั่ง
- แนวทางการฟื้นฟูป่าไม้ที่เสื่อมโทรมและถูกทำลาย
- การคัดเลือกพันธุ์ไม้และเตรียมพื้นที่ในการฟื้นฟูป่าไม้

กระบวนการ

- นำเสนอสถานการณ์ และยกกรณีตัวอย่าง
- สำรวจพื้นที่และฝึกปฏิบัติ
- การนำเสนอและอภิปรายผล
- สะท้อนความคิดเห็นจากวิทยากร
- แลกเปลี่ยนความรู้กับปราชญ์ท้องถิ่น

ระยะเวลา 2 วัน

ประโยชน์ที่ผู้เข้าร่วมอบรมจะได้รับ

- 1) ได้ความรู้และเกิดทักษะวิเคราะห์สถานภาพของป่าไม้ในพื้นที่
- 2) มีแนวทางในการฟื้นฟูป่าไม้ที่นำไปปรับใช้ในการทำงานได้จริง
- 3) มีคู่มือที่สามารถค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมภายหลังการอบรม

หลักสูตรที่ 3 การจัดการป่าแบบมืออาชีพ

ความสำคัญ

ป่าไม้บริเวณชายฝั่ง นอกจากมีลักษณะที่หลากหลายและมีความซับซ้อนของระบบนิเวศแล้ว ยังมีความซับซ้อนของหน่วยงานและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่มักไม่มีความเข้าใจในประเด็นเหล่านี้ ว่าหน่วยงานได้รับผิดชอบ มีข้อกำหนดและกฎระเบียบในการจัดการพื้นที่อย่างไร เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยหรือไม่ การจัดการป่าไม้ในบริเวณชายฝั่งที่ผ่านมา ได้มีต้องการพัฒนาด้านระบบข้อมูลพื้นฐาน ในขณะเดียวกันก็ต้องเพิ่มการใช้ข้อมูลในการวางแผนและตัดสินใจ เพื่อให้การปฏิบัติงานในพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งความรู้และมุมมองที่กว้างขึ้นในการกำหนดแนวทางและการพัฒนาโครงการได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับที่ดินป่าไม้แต่ละประเภท
- 2) เพื่อเพิ่มทักษะการใช้เครื่องมือในการวางแผนและจัดการป่าไม้

ผู้เข้าร่วมอบรม เจ้าหน้าที่ของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบในการวางแผน ผู้นำชุมชนที่ต้องการพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานในพื้นที่ ซึ่งต้องการความรู้รอบด้านไปใช้ในการวางแผน พัฒนาโครงการ และปฏิบัติงานได้จริง โดยเรียนรู้จากกรณีตัวอย่างที่ดีในการจัดการป่าไม้ เรียนรู้การใช้เครื่องมือที่หลากหลายและมีความทันสมัย เพื่อใช้ในการวางแผนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

เนื้อหาหลัก

- ประเภทของที่ดินป่าไม้ กฎหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- การใช้แผนที่และระบบสารสนเทศในการจัดการป่าไม้
- แนวทางการฟื้นฟูและจัดการป่าไม้ และตัวชี้วัดความสำเร็จ
- การจัดทำแผนและพัฒนาโครงการด้านป่าไม้
- การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อจัดการป่าไม้

กระบวนการ

- บรรยายข้อมูล
- ศึกษาดูงานกรณีหน่วยงานและชุมชน
- ฝึกปฏิบัติการใช้เครื่องมือการสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่ พร้อมกำหนดแนวทางการจัดการและฝึกเขียนโครงการนำร่อง
- การนำเสนอผล แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เข้าร่วมอบรมและผู้ทรงคุณวุฒิ

ระยะเวลา 5 วัน

ประโยชน์ที่ผู้เข้าร่วมอบรมจะได้รับ

- 1) เพิ่มมุมมองและทักษะ ในการวางแผนและการพัฒนาโครงการด้านการจัดการป่าไม้ในพื้นที่
- 2) สร้างความมั่นใจในกฎระเบียบและสามารถประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

หลักสูตรที่ 4 เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา จัดการป่าร่วมกับชุมชน

ความสำคัญ

รูปแบบการจัดการป่าไม้โดยชุมชนมีส่วนร่วมได้ถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายมากขึ้น เนื่องจากกรณีเหล่านั้นได้แสดงให้เห็นว่าชุมชนสามารถจัดการให้ป่ารอดพ้นจากการถูกบุกรุกทำลายได้ และให้อะไรประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของชุมชน จึงได้มีการผลักดันให้เกิดนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐจะต้องส่งเสริมบทบาทของชุมชน แต่ที่ผ่านมา ชุมชนยังมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และเจ้าหน้าที่เองก็ยังไม่คุ้นเคยที่จะปรับบทบาทการทำงานร่วมกับชุมชน แม้จะมีความคิดและความรู้ แต่ยังขาดเครื่องมือและทักษะในการทำงาน จึงต้องเพิ่มการเรียนรู้เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานตามหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อเรียนรู้หลักการ กระบวนการ เทคนิคการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้
- 2) เพื่อเพิ่มทักษะในการใช้เครื่องมือวิเคราะห์ชุมชน สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้เข้าร่วมอบรม เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ที่มีภารกิจด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าไม้ ซึ่งต้องการสร้างทัศนคติที่ดี ต้องการรู้เทคนิคและเพิ่มทักษะในการทำงานร่วมกับชุมชน

เนื้อหาหลัก

- การศึกษาวิเคราะห์ชุมชน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของชุมชนกับทรัพยากรป่าไม้
- หลักการเรียนรู้และพัฒนาคน
- การพัฒนาศักยภาพชุมชนและการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่
- กระบวนการและเทคนิคการทำงานร่วมกับชุมชน

กระบวนการ

- ผู้เข้าร่วมอบรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งข้อจำกัดในการทำงานกับชุมชน
- แลกเปลี่ยนทัศนคติกับผู้นำชุมชนต่อการทำงานกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ
- เรียนรู้เทคนิคและการใช้เครื่องมือที่หลากหลาย
- ฝึกปฏิบัติจริงในชุมชน และรับฟังการสะท้อนจุดอ่อนจุดแข็ง

ระยะเวลา 3 วัน

ประโยชน์ที่ผู้เข้าร่วมอบรมจะได้รับ

- 1) เพิ่มความมั่นใจและสร้างทัศนคติที่ดีในการทำงานร่วมกับชุมชน
- 2) มีแนวทางการพัฒนาโครงการเพื่อส่งเสริมศักยภาพชุมชนในอนาคต

หลักสูตรที่ 5 เล่าภูมิปัญญา กอดบทเรียน เขียนประสบการณ์

ความสำคัญ

การฟื้นฟูและจัดการป่าไม้บริเวณชายฝั่งด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้รับการพัฒนา และมีความก้าวหน้ามาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เกิดจากการเรียนรู้โดยธรรมชาติและการผลักดันของนโยบาย ของประเทศ แต่ประสบการณ์และเรื่องราวอันมีคุณค่าที่เกิดขึ้นนี้ ยังเป็นความรู้และภูมิปัญญาที่แฝงเร้น (Tacit knowledge) ซึ่งติดอยู่กับบุคคลและชุมชน ส่วนใหญ่ยังขาดทักษะในการเขียนและถอดความรู้และ ประสบการณ์เหล่านั้น ประกอบกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่เองก็มีข้อจำกัดดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมี การพัฒนาทักษะในการรวบรวมและถ่ายทอดเรื่องราว พร้อมนำเสนอออกมาให้เป็นความรู้เชิงประจักษ์ (Explicit knowledge) เพื่อประโยชน์ในการวางแผนและพัฒนาของชุมชนในพื้นที่นั้นๆ รวมทั้งเผยแพร่ให้ กว้างขวางขึ้น

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อการศึกษาข้อมูลและรวบรวมประสบการณ์การจัดการป่าไม้ในพื้นที่ต่างๆ
- 2) เพื่อเพิ่มทักษะในการสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ การถอดบทเรียน การถ่ายทอดและนำเสนอข้อมูล
- 3) เพื่อเพิ่มการเรียนรู้เกี่ยวกับรูปแบบการบันทึกและการเขียนประเภทต่างๆ ตลอดจนการเผยแพร่ ข้อมูลให้เหมาะสมกับการใช้งาน

ผู้เข้าร่วมอบรม เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ที่มีภารกิจทำงานร่วมกับ ชุมชน และผู้นำชุมชนมีประสบการณ์การจัดการป่าไม้มาแล้วระยะหนึ่ง

เนื้อหาหลัก

- การค้นหาและรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ
- การถอดบทเรียนและการนำไปใช้
- การบันทึกความรู้ ภูมิปัญญาและประสบการณ์ ใน รูปแบบรายงาน การเล่าเรื่อง และบทความ
- การนำเสนอและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ
- รูปแบบการเผยแพร่ข้อมูลแก่กลุ่มเป้าหมาย

กระบวนการ

- นำเสนอประสบการณ์และเทคนิค
- ฝึกถอดบทเรียนกับชุมชนที่มีประสบการณ์
- ฝึกการนำเสนอและการเขียนประสบการณ์ พร้อมรับฟังการสะท้อนจุดอ่อนจุดแข็ง
- เรียนรู้และฝึกวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารกับ กลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน

ระยะเวลา 3 วัน

ประโยชน์ที่ผู้เข้าร่วมอบรมจะได้รับ

- 1) เห็นความสำคัญในการบันทึกและเผยแพร่ข้อมูลการจัดการป่าไม้ในระดับพื้นที่
- 2) เพิ่มทักษะในการนำเสนอข้อมูลให้ตรงประเด็น เข้าใจได้ง่าย ด้วยเทคนิคและมีวิธีการที่เหมาะสม

5. สรุปผล

สืบเนื่องจากเหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ เมื่อปลายเดือนธันวาคม 2547 ได้รับบทเรียนที่มีคุณค่าหลายด้าน รวมทั้งการฟื้นฟูป่าไม้ในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งไม่มีการวางแผนและเตรียมความพร้อมไว้ ในขณะนั้นมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรสาธารณประโยชน์เข้าไปดำเนินการปลูกป่าและฟื้นฟูพื้นที่ แบบต่างคนต่างทำ สำเร็จก็มี ล้มเหลวก็มาก ส่วนใหญ่เป็นการซ่อมแซมเพื่อให้เกิดใหม่ (Reclamation) ทดแทนส่วนที่เสียหาย โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณรอบนอกชายฝั่งเลือกใช้พันธุ์ไม้ที่หาได้ง่าย และยังขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน

โครงการฟื้นฟูด้านป่าไม้ในพื้นที่ประสบภัยสึนามิ ซึ่งริเริ่มดำเนินงานโดยกรมป่าไม้ ด้วยความร่วมมือกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย และการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การไม้เขตร้อนนานาชาติ (ITTO) นี้ จึงได้ทำการสำรวจความต้องการพัฒนาฝึกอบรม (Training Need Assessment: TNA) กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่บริเวณจังหวัดระนองและจังหวัดพังงา ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย แล้วนำมาประมวลผลและพัฒนาเป็นโปรแกรมฝึกอบรม โดยใช้ KAS Model ที่คำนึงถึงการเสริมสร้างความรู้ที่จำเป็น การสร้างทัศนคติที่ดี และการพัฒนาทักษะให้เกิดความเชี่ยวชาญ อย่างไรก็ตาม ได้ระลึกอยู่เสมอว่า ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายก็ไม่สามารถตอบสนองได้ด้วยการพัฒนาศักยภาพเสมอไป

กลุ่มเป้าหมาย ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของหน้าที่ของหน่วยงานภายใต้ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน และศูนย์ประสานงานป่าไม้จังหวัด นอกจากนี้ ยังมีบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนชุมชนต่างๆ ในพื้นที่โครงการ ซึ่งถือเป็นรากฐานในการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วม

ผลการสำรวจ พบว่า

- ชุมชนชายฝั่งยังมีการพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ แม้ปัจจุบันต้องเผชิญกับปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและเสื่อมโทรมลงไป แต่บทเรียนจากภัยพิบัติสึนามิที่ผ่านมา ก็มีผลทำให้ชุมชนเห็นถึงความสำคัญของป่าชายเลนมากขึ้น
- ชุมชนได้มีกิจกรรมต่างๆ ในการฟื้นฟูและจัดการป่ามาต่อเนื่อง บางชุมชนต้องการพัฒนาป่าชุมชน จึงได้จัดตั้งกลุ่ม สำรวจแนวเขต และรักษาหรือเพื่อกำหนดกฎระเบียบร่วมกัน โดยชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่า รัฐมีการปรับทัศนคติและบทบาทในการทำงานอย่างมีส่วนร่วมมากขึ้น แต่การทำงานของชุมชนยังมีข้อจำกัดในการพัฒนาและจัดการโครงการ การระดมความคิดเห็น และขยายการมีส่วนร่วมในชุมชน และการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก
- การฟื้นฟูและจัดการป่าไม้ของหน่วยงานของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นงานประจำมากกว่าการริเริ่มกิจกรรมใหม่ มีข้อจำกัดในการดำเนินงานอันเนื่องจากการไม่มีนโยบายที่ต่อเนื่อง ภารกิจซ้ำซ้อนและทำงานไม่สอดคล้องกัน ขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และทักษะ และยังประสบปัญหาในการทำงานร่วมกับชุมชน รวมทั้งยังไม่เชื่อมั่นว่าชุมชนจะสามารถดูแลรักษาป่าได้ ส่วนบุคลากรท้องถิ่นซึ่งยังไม่มีบุคลากรมารับผิดชอบงานด้านนี้ จึงมีโครงการด้านการฟื้นฟูป่าไม้น้อย ประกอบกับยังขาดข้อมูลป่าไม้ที่มีอยู่ในเขตท้องถิ่นเป็นป่าประเภทใดและหน่วยงานใดรับผิดชอบ จึงไม่กล้าที่จะดำเนินการใดๆ
- ความต้องการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเป้าหมาย ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการพัฒนาด้านทักษะเนื่องจากเป็นผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ จึงให้ความสำคัญต่อการเพิ่มทักษะให้เกิดความเชี่ยวชาญ อย่างเช่น เทคนิคในการสร้างการมีส่วนร่วม การจัดทำแผน การใช้แผนที่ การเขียนและการนำเสนอข้อมูล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม กลุ่มเป้าหมายก็ยังเห็นว่าต้องเพิ่มความรู้ความเข้าใจพื้นฐานในบางเรื่องไปพร้อมๆ กัน ทั้งในด้านระบบนิเวศชายฝั่ง ความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชน ความรู้เรื่องที่ดินป่าไม้ การฟื้นฟูป่าที่เสื่อมโทรมและถูกทำลาย เป็นต้น
- พบว่ายังมีความต้องการและข้อจำกัดในการปฏิบัติงานอีกหลายประเด็น ที่ไม่สามารถตอบสนองหรือแก้ไขด้วยการอบรมผู้ปฏิบัติงาน เช่น ด้านนโยบาย งบประมาณ ความไม่ชัดเจนของกฎระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมาย เป็นต้น

โปรแกรมฝึกอบรม ที่พัฒนาขึ้นสำหรับผู้ปฏิบัติงานนี้ ประกอบด้วย 5 หลักสูตร มีวัตถุประสงค์ และจุดเน้นต่างกัน เพื่อให้สามารถเลือกเข้าร่วมอบรมได้ตามความต้องการ ประกอบด้วย (1) พื้นฟูป่าไม้ ให้มั่นคง พื้นชุมชนให้ยั่งยืน (2) ประเมินและฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ (3) จัดการป่าแบบมืออาชีพ (4) เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา จัดการป่าร่วมกับชุมชน (5) บอกเล่าภูมิปัญญา ถอดบทเรียน เขียนประสบการณ์

กระบวนการและรูปแบบที่ใช้ในการอบรมแต่ละหลักสูตร มีความแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ กล่าวคือ กำหนดให้มีการบรรยายประกอบการตั้งโจทย์ให้หาคำตอบเพื่อเพิ่มพูนความรู้ จัดการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ เพื่อการปรับทัศนคติ และมีการฝึกปฏิบัติ และการทดสอบ เพื่อพัฒนาด้านทักษะ ทั้งนี้แต่ละหลักสูตรได้พัฒนาให้มีลักษณะผสมผสานกันไป อย่างไรก็ตาม เนื่องจากหลักสูตรที่จัดไว้ ส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรระยะสั้น จึงอาจไม่สามารถพัฒนาทักษะจนเกิดความเชี่ยวชาญได้ ดังนั้น จึงต้องอาศัยคู่มือประกอบการอบรม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการอบรมได้นำไปใช้ ภายหลังจากการอบรมต่อไป

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
THAILAND ENVIRONMENT INSTITUTE

